

¶ **Anne van der Meiden, *'De zwarte kousenkerken'.* Bevindelijk herooverwogen portret, Baarn, 1993, 255 blz. ISBN 90-259-4550-3, f 39,90.**

De nu voorliggende zesde druk van dit voor het eerst in 1968 verschenen boek, wijkt qua structuur maar weinig af van de eerdere drukken. Twee hoofdstuktitels, die in de kringen van de zwarte-kousenkerken klaarblijkelijk iets te ironisch overkwamen en wellicht de niet terechte indruk wekten op niet meer dan één concrete situatie betrekking te hebben (De sterke benen van Elspeet; en Sinterklaas in Harskamp) werden – althans ten opzichte van de mij ter beschikking staande eerste druk – vervangen door meer algemene titels (respectievelijk: De voorzienigheid; De polio-prik en het geweten; en De hoer van Babel). En voorts werd het vroegere hoofdstuk 3 (Men is het of men is het niet), waarin de overigens beknopt beschreven theologische uitgangspunten van de 'zwarte' geloofsleer, te weten de uitverkiezing als daad van God, de wedergeboorte of bekering en de vruchten daarvan, zichtbaar wordend in een bepaalde beleving aan de orde werden gesteld, nu heel terecht onmiddellijk achter de inleidende situatieschets geplaatst. Veranderingen hebben vooral binnen de diverse hoofdstukken plaats gevonden. Zo is een aantal episoden geschrapt en zijn diverse onderdelen uitgebreid. Verdwenen ten opzichte van de eerste druk is bijvoorbeeld de paragraaf 'Communisme, religieuze-seksuele aberraties', waarin de Zwijndrechtse Nieuwlichters en de sekte van Zwarte Jannigje, beiden in de Lopikerwaard, werden behandeld. De uitbreidingen betreffen vooral thema's die in 1968 nog niet speelden, zoals de rol van de Evangelische Omroep (196 e.v.) en de discussie over het lidmaatschap van vrouwen van de SGP (220 e.v.). Hieruit blijkt dat de auteur 'zijn' vroegere traditiegemeenschap zo goed mogelijk is blijven volgen: kritisch, maar zeker niet onwelwillend.

Duidelijker dan in de eerste druk laat Van der Meiden uitkomen dat die traditiegemeenschap of bevolkingsgroep, die anno 1993 bijna een kwart

miljoen Nederlanders omvat, eigenlijk niet onder één benaming te vatten is. Bij de inmiddels ingeburgerde kwalificatie 'bevindelijk-gereformeerden' plaatst hij terecht enkele kanttekeningen. Overigens gebruikt hij deze aanduiding zelf vervolgens toch ook weer een aantal keren (vgl. bijvoorbeeld 38, 74, 142, 188 en 248); waarschijnlijk bij gebrek aan beter. Van der Meiden is trouwens niet een man van al te precieze kwalificaties en nuanceringen. Het gaat hem om een groepsportret, mede tot stand gekomen op basis van participerende observatie. In dat portret, waarin het onderscheidende ondergeschikt blijft aan het gemeenschappelijke, staan twee elementen centraal. Allereerst is dat de leer die van Godswege aan de betrokken kerkgemeenschappen wordt voorgedragen, de geloofsopvattingen die daarvan zijn afgeleid en het daarmee corresponderende geloofsleven. En vervolgens is dat de leefwijze van alledag: in sociaal-cultureel en sociaal-economisch opzicht. Speciaal uitgelicht worden de dominees in deze gemeenschappen (de 'lieve knechten' in de eerste, de 'dienstknechten' in de voorliggende druk). Aandacht wordt geschonken aan hun roeping en opleiding (maar die laatste blijft voor mij toch een groot vraagteken: waarom wordt er bijvoorbeeld met geen woord ingegaan op de inhoud van het onderwijs in Rotterdam en Apeldoorn en worden andere theologische scholen niet eens genoemd?); hun rol in het kerkgebouw (maar waarom blijft in dit verband de viering van het avondmaal buiten beschouwing?) en hun functioneren in de plaatselijke seculiere gemeenschap. Jammer is dat geen informatie wordt verstrekt over de sociaal-economische afkomst van het domineesbestand ten dienste van de schriftuurlijk-bevindelijke stroming in ons land. Met deze vooral in vraagvorm gegoten kanttekeningen wil echter ook gezegd zijn, dat Van der Meiden schrijft op een wijze die tot verder vragen uitnodigt. En dat is een compliment.

Een echt gemis vind ik dat de ondertitel niet wordt toegelicht.

J.Y.H.A. Jacobs